

SLOBODNA DALMACIJA

17.05.2008. | 11:46

MIL O MAN EVSKI, POZNATI MAKEDONSKI REDATELJ, GOVORI O SVOME NOVOM FILMU

Odgovornost je ključno pitanje

Glavni junak "Sjena" nije ništa uradio, ali u tome možda i jeste problem: nije rekao ni ne. Pitanje odgovornosti danas je ključno, posebno zato što se veš sve zna. Svi sve znamo i ne možemo se praviti ljudi.

PIŠE VESNA LAUŠI

Mil o Man evski jedan je od rijetkih redatelja s prostora bivše Jugoslavije čije ime znaju čak i vrlo površni ovdašnji gledatelji sedme umjetnosti. Neizbrisiv trag u (pod)svijesti običnih ljudi, ali i na popisima laureata 30 svjetskih filmskih festivala, taj 48-godišnji autor, rođen i odrastao u Skopju te školovan u Americi, ostavio je, naime, svojim prvim igranim filmom «Prije kiše» (1994.), za koji je dobio venecijanskog Zlatnog lava i bio nominiran za Oscara za najbolji strani film.

Manje je, međutim, poznato da je Man evski, ili Manchevski kako se u Americi piše, autor mnogobrojnih glazbenih spotova, među kojima i za nekadašnji «Lebi i sol», Kirila Džajkovskog i američku skupinu «Arrested Development», s kojima je «Tennesseejem» osvojio i nagradu MTV-a. Punih sedam godina nakon njegova drugog filma «Prašina», koji je kod nas bio prikazan samo na Motovun film festivalu, Man evski je snimio i svoj treći igrani film, «Sjene», zbog čega je premijere i doputovao u Zagreb.

/ Bruno KONJEVI / CROPIX

«Sjene», koje su u distribuciji Blitz filma i videa u četvrtak po ele igrati i u hrvatskim kinima, snažna su, na momente gotovo neizdrživo potresna priča o duhovima prošlosti, seksu i smrti, ljubavi i suvremenom svijetu, snimljena prepoznatljivim manevskijevskim poetskim stilom. No, za razliku od «Prije kiše», koji je bio više obojen «etnom», «Sjene» su uglavnom filmski (ne i glazbeni) punk. Taj istovremeno vizualno žestoki i suptilni pogled u život mladog skopskog liječnika Lazara, koji nakon prometne nesreće zastaje na sjecištu, gotovo bismo rekli «portalu» suvremenog/ih i drevnog/ih svijet(ov)a, u potpunosti je nadahnuo i ovaj razgovor.

Film «Prije kiše» po injete rije ima Meše Selimovića, a «Sjene» stihom «A oko nas neki gladni ljudi...» Branimira Johnnija Štulića. Zašto baš te reference?

- Ti stihovi, te reference su mi strašno dragi: prvo, kao osjećaji, zatim kao riječi, i kao ono za šta me osobno vežu. Četvrti - zato što su vrlo adekvatni za same filmove, zato što je Lazar okružen tim «gladnim ljudima»: sve to oko njega su pohlepne osobe koje bi samo da pune tu crnu rupu u sebi, nikada im nije dovoljno. A i zato što strašno poštujem te autore, i Johnnija i Selimovića.

I jedan i drugi su na neki način egzilanti, možda i disidenti: Johnny i fizički, a Selimović duhovno. Kao netko tko već 20 godina živi u SAD-u, što mislite - zašto oni najbolji umjetnici odlaze odavde? Zašto ste Vi otišli?

- Ja sam se bio i vratio: otišao sam, studirao u Americi, završio režiju i vratio se u Skopje. Imao sam projekt koji je bio krenuo, koji je bio strašno visko ocijenjen od recenzenata, ali je od 1982. do 1985. zaglavio u tadašnjem SIZu za kulturu, i još uvijek nije odbijen. (smijeh)

O kakvom se projektu radilo?

- Zvao se «Musaka»: bilo je to baš u vrijeme «Azre»; bio je to film o pankeru koji vozi motocikl po Skopju i fotografira; on vidi tu sredinu, socijalu, okružen je tim «gladnim ljudima», i po ne da tone, da ide u taj vrtlog... Taj se film nije desio zato što ga moje starije kolege nisu željele vidjeti, zato što politika nije htjela da se desi. Znači, odgovor na Vaše pitanje je: ja sam se vratio, radio sam, ali se film se nije desio i ne bi se desio i da sam ostao u Makedoniji; a sigurno se ne bi desio ni «Prije kiše». Možda je to pitanja egzila talentiranih klauna koji kažu istinu i koje njihova sredina ne voli općeljudski problem.

O sudbini egejskih Makedonaca koje se dotičete u filmu, malo se zna, pogotovu u zemljama izvan Makedonije.

- Nije se to uopće u školi, iako je to jedan od «najuspješnijih» slučajeva etničkog iščinja u Europi i svijetu. Prvi val

njihova izgon bio je od 1912. o 1920., a drugi iza Drugog svjetskog rata, za vrijeme građanskog rata u Grčkoj, zna i 1947./48. To je bilo strašno; sad je sve to kao završilo, ali dok se ne suočimo s tim svojim sjenama i kostima...

Prije zadnjeg rata, u bivšoj Jugoslaviji su gotovo posvuda iskapane masovne grobnice iz Drugog svjetskog rata; me utim, kao da namjera tim «istraživačima» nije bila da ih se dostojno pokopa, da se netko nekom isprika i krene dalje, nego baš da se pobude duhovi prošlosti, koji muče i Vašeg junaka u «Sjenama»?

- Sve ovisi o tomu kako se isprika priča. Moj prethodni film, «Prašina» upravo je o tomu tko gospodari pričom. Jer «priča» su i historija, i anegdota, i legenda, i mit, i sve to. Ali, mislim da je apsolutno najvažnije iskopati te kosti, suočiti se s tim, ispričati se, i onda ih zakopati. A ne gurati ih pod tepihom.

Ako je suditi prema «Sjenama», isprika ti bi se znao snositi osobnu odgovornost: svatko bi trebao dobro pogledati vlastiti život, svoju obitelj...

- Da. I potražiti oprost. I to ne u religioznom smislu. Lazar nije ništa uradio, ali u tome možda i jeste problem: nije rekao ni ne. Pitanje odgovornosti danas je ključno, posebno zato što se već sve zna. Svi sve znamo i ne možemo se praviti ludi.

Ipak, postoje oprečna «znanja»; na šta se suvremeni uvijek može osloniti u procjeni istinitosti svih tih priča: na neki osjećaj, «moralni zakon u nama», na iracionalno?

- Da; mi se u suštini ionako oslanjamo na neke iracionalne sudove. To je kao u knjizi Malcolma Gladwella «Treptaj»: donosimo odluke, pa onda provedemo Bog zna koliko vremena da ih izracionaliziramo, da bi se vratili na isto. Barem se meni to dešava. Možda su i svi ti strahovi, to pitanje lične odgovornosti, zapravo prevedeni u taj treptaj, «blink», u to iracionalno osjećanje.

Strah je est motiv i u Vašoj konceptualnoj knjizi «The Ghost of My Mother», koja se može pročitati na Vašoj web stranici?

- Volim strahove, to su velika osjećanja, ako ništa dugo. Strah je dobar, jer vodi katarzi. Ako ne krenemo u suočavanje sa strahovima, onda je sve to onako, sitnoburžoaski, ufino... Ako nema straha, onda imate moru; kad je strah, znači da se suočavamo s tim, i to je ok.

Koliko je provala nasilja koja se, pogotovu među mladima, sve češće događa u suvremenoj (zapadnoj) civilizaciji reakcija na to pretjerivanje s racionaliziranjem?

- Strašno su interesantne sve te video igre, naivna ponašanja mladih... To je korporacijsko ponašanje: nije samo što nas korporacije osvajaju, nego ih mi i ozbiljno shvaćamo: kao, to je dobro, profit je dobar... To je strašno. Što se to desilo s tim šezdesetima? S punkom? (smijeh)

Ali, nadam se da postoji feedback. Vidjet ćemo što će se dogoditi, ali ne upolitičiti, nego u kulturi, nakon sljedećih izbora u Americi. To me jako zanima. U jednom intervjuu u povodu «Sjena» izjavili ste da obitelj i nije neki baš dobar koncept, što je dosta radikalno za ovo suvremeno, mahom neokonzervativno društvo.

- Da to malo objasnim: mislim da je koncept obitelji zloupotrijebljen i precijenjen. Me utim, koncept ljubavi i odgovornosti, i sve što uz to ide, zaštita, podrška ... - to trebamo hvaliti, podržavati, poštovati. Važan je odnos pojedinaca, poštovanje, žrtvovanje i ljubav prema drugom. Apsolutno žrtvovanje, a ne struktura.

Taj koncept ljubavi i žrtvovanja zagovara i krš anstvo. No, u «Sjenama» se ini kako ne vjerujete da ono, barem ne u svom institucionalnom obliku, ima odgovor na suvremene probleme?

- Kad duhovnost po ne da se organizira i intstitucionalizira, ona po ne gubiti toplinu, gubi život, suštinu. Postaje racionalna, i onda postaje minus.